

nauka što računa samo sa činjenicama mora da se kloni hoće li da joj tvrdnje budu pouzdane a potom i prihvatljive.

Jedno svakako stoji: Vuk je počeo dotjerivao tekstove koji su bili ili njegovi ili tuđi zapisi i time ih »literarizirao«, što znači da je sa njih skidao — dakako u najplemenitijoj namjeri radi svojih jezičnih ideala — rosnost njihove svježine, a to znači njihovu autentičnu primitivnu boju, i na taj ih način svrstavao među primiere za uzorna štiva našega književnog jezika, što oni u velikoj većini slučajeva do tog njegovog zahvata nisu n'kako bili. Na taj način on je, istina, mnogo učinio za književni jezik Srba a jednim dijelom i nas Hrvata ali je osiromašio takvim svojim postupkom onu rudimentarnost pučkoga pjesničkoga kazivanja, koja na taj način nije mogla izbiti u svoj svojoj punini, kao što bi bila izbila da se on pokoravao njoj umjesto svom izuzetno velikom i pjesničkom i filološkom talentu a zatim i prihvaćenoj konvenciji svoga vremena u toj vrsti posla. I zato je zanimljivo istaknuti da su, npr., s tog stanovništva zapisi u nas Hrvata načinjeni prije Vuka pouzdaniji, autentičniji kako je to pokazala i sakupljačka praksa XIX stolieća a i ona naših dana. Stoga ne bi bilo na odmet da je priređivač Vukove zbirke o kojoj je riječ, uz varijante do Vuka donio i one poslije njega, to više što i te inačice također pomažu boljem razumijevanju Vukovih postupaka u toj vrsti posla. I pokazuje, što je isto tako neobično zanimljivo, da Vuk nije poput nekih drugih romantičara sakupljača izmišljao sadržaje pojedinim umotvorima pa ih potom oblačio u ruho narodnoga kazivanja odnosno pjevanja. A što je mogao i što s ondašnjeg stanovišta gledano, i ne bilo za toliku osudu s obzirom na sredinu iz koje je potekao i s obzirom na ideale koji su mu lebdili pred očima a s obzirom i na golem talenat koji je posjedovao.

I još nešto: ni Vukovo lociranje pojedinih umotvora nije često pouzdano, što nam zorno pokazuje i primjer Relkovićeve pjesme koju je Vuk nazvao »Jakšići kušaju ljube« i koju je donio u svojoj drugoj knjizi (vidi Prosvetino izdanje iz godine 1953, pjesmu br. 99), uz svoja uobičajena jezična dotjerivanja, kao zapis koji mu je tobože kazivalo jedno momče iz Užičke nahije. Kritičko promatranje Vukovih zapisa sa stanovišta približno ovakvoga kakvo ja u ovom prikazu iznecsim često je nailazilo na nerazumijevanje onih pojedinaca koji se slabo razumiju u sakupljački posao i koji u Vuku gledaju gotovo posvećenu ličnost.

Smatrao sam da je ovo sve potrebno iznijeti u povodu kritičkog izdanja Vukovih folklornih zapisa da bi se lakše snašli pri problemima ovakve vrste koji će izbijati sad ovdje sad ondje u povodu njihova daljnijega kritičkog objavljivanja u toj ediciji, koja je svakako jedna od najboljih koje su dosad bile pokrenute.

Olinko Delorko

JUNAČKE NARODNE PJESME BOSANSKO-HERCEGOVAČKIH MUSLIMANA. Sabrao ALIJA NAMETAK. Sarajevo 1967, 254 str.

Kako sam o ovoj uspjeljoj zbirci epskih narodnih muslimanskih pjesama iz Bosne i Hercegovine Alije Nametka, uvaženog našeg književnika, već pisao u *Kolu* Matice hrvatske za god. 1967. (br. 9, str. 203-207), nastojat ću da u našem godišnjaku upozorim na nju samo s nekoliko riječi.

Uz trinaest epskih narodnih pjesama koje zauzeše 222 strane, urednik je pridometnuo Rječnik turcizma i drugih manje poznatih riječi, zatim pogovor koji je nazvao *Uz ove pjesme* te kao prilog izvorno pismo Mustajbega Ličkog, sastavljeno na čakavštini a upućeno Petru Smiljaniću, dalmatinskom harambaši.

Trinaest pjesama u ovoj Nametkovoj zbirci zovu se: Nesudena ženidba Nikole serdara, Krnjević Alija, Odobašić Meho, Ženidba Lalić Mahmut-age, Fazli buljubaša, Hrnjica Halil i Milić harambaša, Sužanjstvo Rizvić Omer-age, Hrnjica spašava Smail-alajbega i Omer-Barjaktara iz sužanjstva te Nevjerna ljubava Hrnjice Muje. Sve su pjesme spjevane desetercem kome je metrička struktura 4 + 6. Najdulja pjesma u ovoj zbirci zove se Ženidba Lalić Mahmut-age i ima 989 stihova, a najkraća Fazli buljubaša i ima 320 stihova.

Kao i u ostalim pjesmama koje su zabilježene među muslimanima Bosne i Hercegovine, i u ovim Nametkovim zapisima nastupaju među ostalim junacima braća Mujo i Halil, Sirotan Alija, Osman Tanković, Mujo Hrnjica, Budalina Tale i dakako neizbježivi Mustajbeg Lički, a na protivnoj strani tj. kršćanskoj: Kostreš-harambaša, zadarski ban, janočki ban, netko od roda Smiljanića, Vid barjaktar, netko od roda Mandušića itd., dok se uz stvarne gradove kao Požun, Zadar, Karlovac spominju i oni koji ili nisu dokraja odgonetnuti, kao Janok, ili su možda potpuno izmišljeni kao Lehut, a i neke pokrajine s čudnim nazivima kao npr. Undurovina.

Gotovo na svakoj strani ove zbirke naići ćemo na svjež osebujan jezik koji se i pored znatnog broja turcizama čita s veoma velikim zadovoljstvom. Ma čega god se narodni pjevač odnosno kazivač dodirne u nekoj od ovih pjesama, on to izvrsno jezično oblikuje. A kako znamo već odavna da je uspjela beletristika, pa tako i ona koja se služi stihom, u prvom redu samo umjetnost riječi, onda ta konstatacija još više podiže cijenu tim produktima usmene poezije zapisane u Bosni i Hercegovini. Da to utvrdimo, nije nam potrebno dugo listati po zbirci, dovoljno je da se zaustavimo na bilo kojoj strani i pročitamo neki opis ili dijalog, kao npr. i ovaj na str. 99, koji pripada pjesmi Hrnjica Halil i Milić harambaša kad Halil kaže bratu Muji da će goniti harambašu Milića, a on ga od tog odvraća na ovaj način:

„Sjed', Halile, žalosna ti majka!
 Da ti Milić harambašu znadeš
 i pogane Milićeve brke,
 obje bi ti s njima svezo ruke.
 Jednom sam se utučio s njime
 u Jadiji, u tijesnu klancu.
 Mogo mi je posijeći glavu.
 On mogaše, ama ne stijaše.
 Sedem me je udario puta
 njegovijem mačem poganijem.
 Pa zagrće uz ruke rukave:
 'Evo rânâ po mišicam hâlâ
 od Milića mača poganoga'.
 Za to Halil haje i ne haje
 pa ovako bratu progovara:
 'Daj mi, Mujo, tvojega đogina!
 'Ne dam, brate obadva mi svita,
 jera ćeš mi konja osužnjiti,
 bilu moju zatvoriti kulu,
 svoj Krajini oblomiti krila—”

U ovom dijalogu možemo s lakoćom zamjetiti i stanoviti patos (ne patetiku) epske narodne poezije ali i svakidašnji govor ljudi ratnika koji su zabrinuti neposrednom budućnošću punom svakojakih opasnosti.

Kazivači ovih pjesama zovu se: Ahmed Jamaković, Meho Morić, Omer Sitnić, Hamid Hadžić i Šerif Šišić. Nametak o njima piše potanje u svom pogovoru pa nas upozorava da je jednoga od njih i u svojim novelama opisao. No i zgoljna proza ovih kazivača u kojoj oni iznose autobiografske podatke o sebi i svojim zna se na momente domoći dirljivih mjesta koja gotovo graniče s umjetnošću, istina vrlo priprostim, ali ipak umjetnošću. Tako, npr., i ovo informativno pričanje Hamida Hadžića o svojoj obitelji, koje Nametak donosi doslovce bez ikakvog upletanja, zna baš takvo biti: "Iz Klisa naše pletivo. Naš pradić bio uz pašu haznedar. Bila četiri brata; Hadže, Ramo, Hido i Džafer, pa kad su ih izgonili

ozdol iz Dalmacije, onaj se četvrti vrati, osto mu hrt (kêr). Iz Kamešnice se vratio, pa ga zarobili na Čajeru i on osta u Dalmaciji. I njegovo pleme se zove Džaper. Najprije se tri brata doselila u Vrilo i doveli jednog kmeta. Pa kad je jednom jedaz od braće vidio kako mu se dite s onom vlaškom dicom krsti, rekne: Bračo, ovdj nama mišta nejma. Ni mejtefa ni džamije; dica će nam se pokrstiti. Te oni potovare sve i povedu čeljad, pa kad su izišli priko Privale i ugledali ovo polje (Duvanjsko), reku: Lipa dóca! Za dvojicu čudo, za trojicu malo!" Od Hadže su postali Hadžići od Rame Ramići, a od Hide Hidići. Otac bi naš pivo uz čibuk junačke pisme" (v. str. 247-248).

I zanimljivo je naglasiti kako je baš iz ovakova govora, uz tzv. opća mjesta i razne pjesničke ukrase koji već spadaju u »mašineriju« epškoga usmenog stvaranja i pripadaju na svoj način svim našim krajevima podjednako, nastala poezija ove zbirke koja znači osjetljiv dobitak za i onako bogat fundus našeg narodnog pjesništva, i onog publiciranog i onog nepubliciranog.

Olinko Delorko

SEVDALINKE, BALADE I ROMANSE BOSNE I HERCEGOVINE. Prikupio, izbor i redakciju izvršio SAIT ORAHOVAC. Svjetlost, Sarajevo 1968, 900 str.

Zbirka *Sevdalinke, balade i romanse Bosne i Hercegovine* sastoji se od Predgovora (9 str.), tekstova pjesama (848 str.), odjeljka »Tuđe riječi i pojmovi« (14 str.) te kazala pjesama po početnom stihu, koji je ujedno i naslov svake od tih pjesama. Kako je u zbirci velik broj umotvora (ako sam tačno izbrojio 718 na broju) urednik ih je smjestio u tri dijela i te dijelove označio rimskim brojevima. Da bi svaka pjesma, bez obzira na duljinu, što jače djelovala, urednik joj je poklonio posebnu stranu, što je knjigu učinilo još epsežnijom, dubljom, a kako je ukusno izdana u tvrdom povezu s ovitkom od celofana, i još monumentalnijom.

Odmah na prvoj strani svoga predgovora Orahovac nas upozorava: »Ove podatke (tj. o svom radu na populariziranju i sakupljanju narodnih lirskih pjesama, op. O. Del.) iznosim zbog toga što se iz njih vidi da sam još u svojoj ranoj mladosti bio preokupiran ovom vrstom usmenog narodnog kazivanja i ozbiljno se bavio mišlju i namjerom da već tada priredim jedan odabrani zbornik narodnih sevdalinki, balada i romansi od najstarijih vremena pa do danas, te da taj zbornik, kao svoj prilog, priključim zbirkama epskih narodnih pjesama dr Luke Marjanovića, Nikole Kašikovića i dr Kostje Hermana — kao lirsku komponentu narodnog blaga Bosne i Hercegovine«. Čudi me da pri ovom nabranjanju Orahovac ne spominje i dvije značajne knjige narodne epske poezije iz Bosne i Hercegovine kojima je također mogao priključiti svoj zbornik, a to su Jukić-Martićeva, prva te vrste u kronološkom smislu jer je objavljena g. 1858. i Sunjićeva, jer je uz Marjanovićeve, po estetskoj uspjelosti pjesama koje sadrži, jedna od najboljih.

Iznenaduje me u Orahovčevu predgovoru i ovaj dio (v. str. 12) ne zato što toga o čemu on piše nije bilo, nego zbog toga što to nije razumljivije iskazao, bolje precizirao, konkretnijim primjerima objasnio: »U toj nesolidnoj i bezobzirnoj trci oko posezanja na ovo narodno blago (misli se dakako sakupljeno u u Bosni i Hercegovini, op. O. Del.) vladali su, uglavnom, principi koji bi mogli da se svedu na onu Ljubišinu formulaciju 'krada i prekrada zvana'. Oni su jedan od drugoga otimali iste pjesme i doslovno preštamovali istovjetne, već ranije objavljene tekstove kao da ih prvi put oni lično objavljuju. Zatim, oni su mnoge izvorne i prvobitne sadržaje prekrajali, mistificirali, mijenjali imena protagonista u pjesmama, podešavali lokaciju i uštimali dijalekte i pravopis onako kako im je to najviše godilo i odgovaralo datom momentu njihovih interesa, zamučivali bistru izvornu vodu da nesmetano love u mutnom, da prisvajaju«. Jer ovako čitač ne zna misli li Orahovac — dok se ovako ljuti — na fenomen varijanata općenito, koji predstavlja posebno bogatstvo svake narodne poezije pa tako i naše, ili misli na stvarne nesavjesne postupke pojedinaca, na otimanja nekih pjesama sad ovom sad onom kraju da bi ih pribrojili svome. Jer u prvom slučaju je se s njim nekih složio a u drugome bih. Nego moj strah da ipak Orahovac ne drži toliko do